

Poznań, 14 maja 2024r.

Prof. UAM dr hab. Piotr Piasecki OMI
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Szkoła Nauk Humanistycznych
Wydział Teologiczny
Zakład Teologii Systematycznej
ORCID: 0000-0002-4763-4882

Recenzja rozprawy doktorskiej ks. mgra lic. Daniela Plewki, pt. *Działalność duszpasterska i kulturotwórcza polskojęzycznych parafii w Archidiecezji Chicago. Studium misyjno-pastoralne (1946-20201)*, napisanej pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Jarosława Różańskiego, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Wydział Teologiczny, Warszawa 2024, ss. 374.

Ruchy migracyjne od zawsze odznaczały się globalnym wymiarem jako coś, co działo się na wielką skalę i dotyczyło milionów ludzi. Podobnie jest dzisiaj. Ojciec święty Franciszek w orędziu na Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy 2017 roku napisał: „Zjawisko to jest znakiem czasów, znakiem mówiącym o opatrnościowym dziele Bożym w historii i we wspólnocie ludzkiej w oczekiwaniu na powszechną komunie. Nie pomijając problemów, a często także dramatów i tragedii migracji, jak również trudności związanych z godnym przyjęciem tych osób, Kościół zachęca do rozpoznania Bożego planu także w tym zjawisku, będąc pewnym, że nikt nie jest obcy we wspólnocie chrześcijańskiej, <obejmującej osoby każdego narodu i wszystkich pokoleń, ludów i języków>” (Ap 7, 9)¹.

Z migracją wiąże się również odpowiednie duszpasterstwo w kontekście często obcej kultury i języka, którego celem jest zaspokojenie potrzeb religijnych migrantów w pierwszym i dalszych pokoleniach. Jest ono prowadzone przez własnych duszpasterzy etnicznych, którego kryterium przynależności jest język. „Działalność ta musi uwzględniać zjawiska społeczno-kulturowe, które bardziej czy mniej wpływają na przyjmowanie i rozwój wiary religijnej. W wielu naukowych analizach procesów migracji – jak stwierdza ks. dr hab. Kazimierz Świąt – Katedra Teologii Pastoralnej Społecznej, Instytut Teologii Pastoralnej i

¹ „Imigranci niepełnoletni, bezbronni i pozbawieni głosu”. Orędzie Papieża Franciszka na Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy 2017 r., https://w2.vatican.va/content/francesco/pl/messages/migration/documents/papa-francesco_20160908_world-migrants-day-2017.html [dostęp: 1.05.2024]

Katechetyki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II – dominuje wyłącznie spojrzenie demograficzne i ekonomiczne. Mniej uwagi zwraca się natomiast na podmiotowy wymiar osoby emigrantów. A przecież każdy z nich ma swoją osobową godność, własne doświadczenia. Emigracja to spotkanie kultur, narodów, religii, mentalności, to nowe doświadczenie i nowe spojrzenie na realia życia. Emigrantów trzeba postrzegać jako osoby z całym ich światem osobowym i osobistą biografią”².

Polscy migranci na przestrzeni wieków docierali do różnych miejsc na świecie. Bardzo wielu znalazło nowy dom w Ameryce Północnej. Największym skupiskiem Polonii są Stany Zjednoczone, w których ponad 9,6 mln osób deklaruje polskie pochodzenie. Chicago to drugie po Warszawie miasto na świecie, w którym mieszka najwięcej naszych rodaków – około 1 mln³. Od samych początków byli oni objęci na obczyźnie troską Kościoła, nie tylko w wymiarze duszpasterskim, ale również narodowym i integracyjnym w nowej ojczyźnie. Rysuje się zatem potrzeba teologicznej refleksji nad tym fenomenem, aby zrozumieć i jeszcze bardziej wyjść naprzeciw potrzebom duszpasterskim, kulturowym i społecznym Polonii. Tego zadania podjął się ks. mgr lic. Daniel Plewka w swojej doktorskiej dysertacji.

I. Cel, źródła, metoda rozprawy, jej struktura i treść

Temat dysertacji brzmi *Działalność duszpasterska i kulturotwórcza polskojęzycznych parafii w Archidiecezji Chicago (1946-2021). Studium misyjno-pastoralne (1946-2020)*. Autor we Wstępie pracy deklaruje jej cel: „dokładna ocena i analiza działalności duszpasterskiej i kulturotwórczej Polskiej Misji Ojców Cystersów w Willow Springs. (...) w jaki sposób zakonnicy wykorzystują swoje kompetencje duchowe i kulturowe do kształtowania wspólnoty oraz wzmacniania więzi między polskimi emigrantami w Stanach Zjednoczonych. Badanie obejmie różnorodne aspekty działalności misji, takie jak: cele duszpasterskie, formy liturgiczne, aktywność edukacyjna, działania kulturalne i społeczne, a także wkład w rozwój lokalnej społeczności” (s. 5).

Autor także definiuje metody badawcze: „studium przypadku jako metodę główną. W jej ramach natomiast skorzystano z metody analizy źródeł pierwotnych oraz źródeł wtórnych, a także metodę syntezy, co pozostaje zgodne z praktyką metodologiczną stosowaną w teologii. Dokonano także badań dokumentów archiwalnych Polskiej Misji Ojców Cystersów w Willow Springs, w tym kronik, biuletynów, ksiąg metrykalnych. Kolejną metodą badawczą był wywiad, który przeprowadzono z Przeorem, a także wywiad przeprowadzony z parafianami skupionymi

² K. Świąś, *Polskojęzyczne duszpasterstwo w Niemczech. Aktualne uwarunkowania i inicjatywy*, „Studia Polonijne” 38(2017), s. 76-77.

³ <https://www.ekai.pl/duszpasterstwo-polonijne/> [dostęp 2 maja 2024]

wokół PMOC. Informacje pochodzące z analiz poddano następnie syntezie, aby w ten sposób uogólnić pozyskane treści i sformułować syntetyczne wnioski badawcze” (s. 6).

Niniejsza dysertacja jest bardzo obszerna i rozbudowana w sześciu rozdziałach liczy bowiem 374 strony. „Pierwszy rozdział prezentuje założenia metodologiczne badań. Ujęto w nim zakres badań realizowanych na potrzeby rozprawy, a mianowicie zakres przedmiotowy, podmiotowy, przestrzenny, czasowy, wskazano cel badań, sformułowano problemy badawcze, opisano wykorzystane metody badań. Scharakteryzowano tutaj również Polską Misję Ojców Cystersów w Willow Springs jako badany przypadek. Opisano także proces migracji Polaków na obszar Archidiecezji Chicago oraz dokonano ogólnej charakterystyki działalności PMOC.

W drugim rozdziale podjęto zagadnienia uwarunkowań etnograficzno-historycznych pracy duszpasterskiej Polskiej Misji Ojców Cystersów w Willow Springs. W jego pierwszej części przedstawiono migrację jako istotny element przemian i rozwoju oraz dokonano zarysu historii polskiej emigracji w regionie – w Willow Springs, Illinois. Omówiono zagadnienie geograficznej izolacji i odmienności kulturowej, opisano historię Polaków w Chicago i ich związki z Kościołem katolickim. Następnie zaprezentowano wczesne początki struktur kościelnych Ojców Cystersów, pierwsze kontakty i ustalenia wyjazdu pierwszego misjonarza. Opisano początki duszpasterstwa, wzrost dzieła posługi oraz systematyczne poszerzanie zakresu prac i działalności Polskiej Misji Ojców Cystersów w Willow Springs, Illinois.

Trzeci rozdział analizuje główne kierunki duszpasterskie polskojęzycznych parafii w Archidiecezji Chicago. Na początku odwołano się do istoty duszpasterstwa, uwzględniając jego niezmiennie i ogólne zasady. Wskazano główne kierunki duszpasterskie, a także omówiono początki duszpasterstwa polskiej emigracji. Następnie dokonano charakterystyki działalności duszpasterskiej i głównych kierunków duszpasterskich realizowanych przez PMOC. Odniesiono się do zagadnień formacji teologicznej, duchowej, pastoralno-liturgicznej, życia sakramentalnego. W czwartym rozdziale opisano działalność kulturotwórczą polskojęzycznych parafii w Archidiecezji Chicago. Na początku przedstawiono ujęcie definicyjne kultury, ewangelizacji kultury oraz przedstawiono rolę Kościoła jako krzewiciela autentycznej kultury. Ukazano działalność kulturotwórczą Kościoła w Stanach Zjednoczonych oraz analizowano główne obszary działalności kulturotwórczej PMOC, a mianowicie: troskę o kulturę polską, zaangażowanie w szkolnictwo i kształcenie zawodowe, apostołstwo słowa drukowanego i organizację wydawnictw oraz drukarni, pracę na rzecz miejscowej kultury i języka.

W piątym rozdziale dokonano analizy roli i wyzwań PMOC, ukazując w tym kontekście dwukulturowość polskiej emigracji, potrzeby imigrantów katolickich w USA, rozwój misji, dialog ekumeniczny i międzyreligijny. Przedstawiono zagadnienie dostrzegania wartości kultury i wykorzystywanie jej w dziedzinie ewangelizacji. Analizowano harmonizację odrębności

kulturowych w ramach powszechnego Kościoła rzymskokatolickiego. Następnie przedstawiono aktywizację do różnorodnej działalności na rzecz zachowania najważniejszych wartości polskiego rdzenia kulturowego. Scharakteryzowano działalność na rzecz zjednoczenia różnorodnych kultur, umocnienie powszechnego braterstwa oraz uszanowanie specyfiki miejscowego duszpasterstwa. Ukazano współpracę PMOC z innymi zgromadzeniami i parafiami polskojęzycznymi.

W szóstym rozdziale oceniono działalność duszpasterską i kulturotwórczą PMOC. Oceniono działalność inkulturacyjną i duszpasterską PMOC. Wskazano podobieństwa i korzyści mające wpływ na powodzenie działalności duszpasterskiej i kulturotwórczej przez PMOC. Sformułowano rekomendacje dla działalności inkulturacyjnej i duszpasterskiej PMOC oraz wnioski” (s.6-7).

II. Ocena pod względem formalnym i merytorycznym

Rozprawa doktorska ks. Daniela Plewki niewątpliwie stanowi cenny wkład w ukazaniu działalności duszpasterskiej i kulturotwórczej polskojęzycznych parafii w Archidiecezji Chicago, z głównym uwzględnieniem roli Polskiej Misji Ojców Cystersów w Willow Springs w latach 1946-2021. Autor w sposób spójny prezentuje zaangażowanie Kościoła katolickiego w tej kwestii, jako integralną część jego misji w Stanach Zjednoczonych. Doktorant przedmiot badawczy rozpatruje głównie w kluczu trzech metod: opisowej (również wywiad), analitycznej oraz syntetycznej przedstawia wyniki badań. Ks. Plewka w sposób właściwy zwraca uwagę na istotne elementy duszpasterskiej i kulturotwórczej działalności Ojców Cystersów. Stawiane w dysertacji tezy są sukcesywnie uzasadniane w toku prowadzonych badań. Ks. Doktorant podjął próbę rozwiązywania problemu badawczego w bardzo szerokim nurcie kontekstu historyczno-społeczno-etniczno-kulturowego duszpasterstwa polonijnego w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej.

Temat rozprawy *Działalność duszpasterska i kulturotwórcza polskojęzycznych parafii w Archidiecezji Chicago. Studium misyjno-pastoralne (1946-2021)* nie do końca jednak określa problem badawczy, który podejmuje ks. Plewka w dysertacji. Po zapoznaniu się z treścią pracy, inaczej sformułowałbym jej temat, dodając *na przykładzie Polskiej Misji Ojców Cystersów w Willow Springs*. Choć we Wstępie Autor określił przedmiot badawczy (PMOC) to jednak jasno powinien on być wyartykułowany w tytule tezy doktorskiej.

Już w pierwszym rozdziale zatytułowanym „Założenia metodologiczne badań” (s. 8-55) Doktorant kreśli ogólną metodologię badań naukowych i nawiązuje do zdefiniowanych już kwestii dotyczących ich zakresu i celu. W końcowej części rozdziału dopiero charakteryzuje przypadek misji Ojców Cystersów. Podobnie jest w kolejnych rozdziałach,

próby rozwiązywania problemu badawczego mieszczą się w końcowych paragrafach. Ma to pewne logiczne umocowanie (od ogółu do szczegółu) i wprawdzie odznacza się walorami poznawczymi: jaki jest fenomen migracji w kontekście etnograficzno-historycznym (rozdz. II), czy szeroko określa założenia duszpasterstwa emigrantów w USA (rozdz. III), jednak z tego powodu praca traci nieco na naukowym impecie. Pojawia się bowiem zbyt wiele wątków, co na pewnych etapach badań rodzi trudność w śledzeniu właściwego wątku w rozprawie. W rozdziale IV dotyczącym działalności kulturotwórczej znów czytelnik napotka na szereg definicji, a dopiero w drugiej części zagłębia się w istotę tematu. Oczywiście trzeba podkreślić, że wiele paragrafów odznacza się walorami poznawczymi dotyczącymi szerokiego kontekstu fenomenu polskich migrantów i jego licznych implikacji. Dwa ostatnie rozdziały natomiast dobrze oddają istotę badań i są szczególnie cenne w pracy. Zwłaszcza ostatni, który jest trafną próbą oceny działalności duszpasterskiej i kulturotwórczej PMOC na przestrzeni nakreślonego w tytule dysertacji czasookresu.

Ponadto przedstawiona do recenzji dysertacja odznacza się innymi walorami:

1. Pomimo obszernego materiału, Autor prezentuje problem badawczy w formie logicznej całości.
2. Dysertacja wpisuje się w nurt badań nad rolą i zaangażowaniem Kościoła nie tylko w wymiarze duszpasterskim, ale również narodowym i integracyjnym. Stanowi trafną teologiczną refleksję nad tym fenomenem.
3. Aparat naukowy i metody badawcze mieszczą się w ramach wymagań stawianych w przygotowaniu doktorskiej dysertacji.
4. Udokumentowanie źródeł jest prawidłowe, odnośniki i skróty nie budzą zastrzeżeń.
5. Ponadto pracę cechuje kompleksowość, gruntowność i oryginalność ujęcia badanej problematyki, a także rzetelność w uzasadnianiu rozpatrywanych zagadnień i uzyskanych wyników.

III. Wnioski i pytania do dyskusji

Praca doktorska autorstwa ks. mgra lic. Daniela Plewki, pt. *Działalność duszpasterska i kulturotwórcza polskojęzycznych parafii w Archidiecezji Chicago. Studium misyjno-pastoralne (1946-20201)*, napisana pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Jarosława Różańskiego, stanowi pod względem formalnym i merytorycznym poprawne opracowanie

badawczego problemu. Jednak jak w przypadku wielu recenzowanych prac i w tej pojawiają się pewne mankamenty. Przede wszystkim chodzi o sformułowanie tematu w tytule dysertacji, jak już wyżej wspomniałem, sugerowałbym umieszczenie w dalszej części podtytułu: *na przykładzie Polskiej Misji Ojców Cystersów w Willow Springs*. Rozwiąłyby to moje wątpliwości pod względem formalnym, po zapoznaniu się z treścią recenzowanej rozprawy. Ponadto uważam, że Doktorant w zbyt szerokim kontekście rozpatrywał w pierwszych rozdziałach problem badawczy. W pewnym sensie ma to swoje uzasadnienie, szczególnie jeśli chodzi o walory poznawcze dotyczące fenomenu migracji do USA i duszpasterstwa Polaków i jego kulturotwórczej funkcji. Szczególnie jednak cenne w pracy są ostatnie rozdziały, w których uwyrażnia się umiejętność Doktoranta do trafnych ocen i syntezy z dokonywanych wcześniej analiz i korzystania ze źródeł w zakresie zarysowanego problemu badawczego, jakimi były również wywiady.

Doktorant we fragmencie pracy w rozdziale IV próbował wykazać, iż refleksja teologiczna nad samą kulturą oraz nad wzajemnymi relacjami między wiarą a kulturą docenia i promuje współcześnie modele i strategie działania określane jako ewangelizacja kultury i inkulturacja wiary. Papież Franciszek wyjaśnia w adhortacji apostolskiej *Evangelii gaudium* (2013), że chodzi o „styl życia danej społeczności, o szczególny sposób relacji, jakie jego członkowie utrzymują ze sobą, innymi stworzeniami oraz z Bogiem” (115). Każdy naród rozwija własną kulturę z jej słuszną autonomią. Jak mógłby Doktorant określić w jakim kierunku podąża proces ewangelizacji kultury i inkulturacja wiary w społecznościach polskojęzycznych w Chicago, i jakie współcześnie tworzą się modele integracyjne migrantów (z różnych generacji) w perspektywie wyzwań etniczno-religijno-społecznych?

W paragrafie pierwszym VI rozdziału *Ocena działalności inkulturacyjnej i duszpasterskiej PMOC* pojawiają się kryteria tej oceny, perspektywy z jakiej należy jej dokonać: „Działalność duszpasterska PMOC obejmuje szeroki zakres działań mających na celu rozwój duchowy, moralny i etyczny wiernych, a jej ocena powinna uwzględniać takie aspekty jak” (...). Spośród pięciu Doktorant wymienia jeden, który bardziej przykuł moją uwagę. Mianowicie: „dostępność i jakość sakramentów” (s. 284). Dostępność rozumiem, lecz jak ocenić jakość? Sakrament jest skuteczny sam z siebie *ex opere operato*, co oznacza coś działającego niezależnie od postaw tego, kto działa, i niezależnie od postaw tego, do kogo jest działanie zwrócone. W dogmatyce termin ten jest wyznacznikiem obiektywnego sposobu działania sakramentów na podstawie ich właściwego wykonania, niezależnego od moralnego usposobienia szafarza. Co zatem Doktorant miał na myśli pisząc o „jakości sakramentów”?

IV Konkluzja

Opracowanie podjętego problemu jest poprawne metodycznie i pod względem merytorycznym. Podniesione w recenzji zastrzeżenia, pytania czy wątpliwości mogą być przedmiotem dyskusji. Doktorant bez wątpienia zrealizował stawiany cel. Recenzowana rozprawa jest dziełem naukowym i spełnia wymagania stawiane przez Ustawę z dnia 14 marca 2003 roku art. 31 o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 r. poz. 1789). Dlatego wysuwam wniosek do Rady Dyscypliny Nauk Teologicznych Uniwersytetu Stefana Kardynała Wyszyńskiego w Warszawie o kontynuowanie przewodu doktorskiego ks. mgra lic. Daniela Plewki.

prof. UAM dr hab. Piotr Piasecki OMI,
recenzent